

Szkolnictwo podstawowe w Ząbkowicach Śląskich w latach 1945-2015

Powojenna historia ząbkowickiego szkolnictwa podstawowego to część powojennej historii samego miasta. Zmiany zachodzące w nim na przestrzeni siedemdziesięciu lat obrazują transformację miejskiej społeczności, która przechodziła przeobrażenia równoległe z ząbkowicką administracją. Charakter życia szkolnego podyktowany był często sytuacją polityczną w całym kraju.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest historia szkół podstawowych działających na terenie miasta w okresie 1945-2015. Omawiana tematyka jest bliska większości mieszkańców Ząbkowic Śląskich, ponieważ są oni związani bezpośrednio lub pośrednio z dziejami szkół podstawowych. Historia tych szkół została ukazana przez pryzmat miejskiej i powiatowej administracji, opisaną w materiałach archiwalnych zgromadzonych w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu oraz Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Zabkowickim. Wiedza źródłowa dotycząca szkół miejskich została również pozyskana dzięki pomocy dyrekcji szkół, ze szkolnych składnic akt oraz stron internetowych.

Szkolnictwo podstawowe przeszło wiele zmian organizacyjnych, zmieniając na przestrzeni lat swoje funkcje i zadania. Szkolnictwo miało za zadanie pełnić nie tylko rolę ośrodka kulturalno-oświatowego, ale również scalać nowo przyłączone do państwa polskiego Ziemie Zachodnie i Północne. Sieć placówek oświatowych, podobnie jak całą administrację, na tych terenach należało budować od podstaw, wśród ludności napływowej i niejednokrotnie bez tradycji szkoły polskiej. Po wyzwoleniu powiatu ząbkowickiego – 9 maja 1945 r., zaczęła tu osiedlać się ludność polska, która składała się głównie z przesiedleńców i repatriantów. Nie czekano na uformowanie się administracji szkolnej i z własnej inicjatywy organizowano szkoły polskie, często na miejscu działających do wyzwolenia szkół niemieckich.¹ Ruch migracyjny, który zmieniał stan zaludnienia powiatu, utrudniał rozwój sieci szkolnej – szkoły uruchamiano nawet przy niewielkiej ilości dzieci. Na przełomie lipca i sierpnia planową organizacją szkolnictwa zaczął kierować Inspektorat Szkolny w Ząbkowicach. Do jego zadań należało powoływanie nauczycieli, rejestracja dzieci i budynków szkolnych oraz inne zadania związane z działalnością oświatową tego regionu. W pierwszym okresie po wyzwoleniu dominowała zasada tworzenia jak największej ilości placówek, dlatego wówczas 70% stanowiły w powiecie ząbkowickim szkoły niżej zorganizowane z klasami I-IV, w których zatrudniano po jednym nauczycielu. Główną przyczyną niskiej organizacji szkolnictwa było zahamowanie kształcenia dzieci polskich w okresie okupacji, w związku z czym w chwili wyzwolenia roczniki, które powinny być w klasach wyższych, ze względu na braki w nauczaniu musiały być kierowane do klas niższych. Tworzone od podstaw szkolnictwo powszechne – tak w latach 1945-1948 nazywano szkolnictwo podstawowe - miało przyczynić się poprzez eksponowanie w treściach nauczania polskości tych ziem i usuwania nastrojów tymczasowości do utrwalenia stabilizacji ludnościowej tego regionu. Rok szkolny 1945/1946

¹ B. Jezierska, *Szkolnictwo powszechne powiatu ząbkowickiego w latach 1945-1948*, Prace Pedagogiczne LXXVI, Wrocław 1992, s.177-178.

inaugurował proces budowy podstaw sieci szkolnej. Charakteryzowały go ciągle zmieniająca się liczba uczniów w poszczególnych szkołach czy klasach, dążenie do pozyskiwania nowych nauczycieli czy porządkowanie budynków szkolnych oraz dążenie do likwidacji obwodów bezszkolnych w powiecie. Podejmowane próby walki o likwidację wojennych skutków w edukacji trwały do roku 1948. W tym czasie istotne znaczenie miała właściwa organizacja nauczania początkowego. W szkołach podstawowych organizowano różne formy przyspieszonego nauczania dzieci opóźnionych wiekowo, m.in. w postaci tzw. „ciągów skróconych”, w których w ciągu roku przerabiano dwie a nawet trzy klasy programowe. Realizacja takiej formy nauczania umożliwiała dzieciom ukończenie klasy I-IV we właściwym wieku, a młodzieży przerośniętej wiekiem zdobycie podstaw do dalszego kształcenia w klasach starszych. Dalszą rozbudową sieci szkolnej kierowały władze oświatowe. W latach 1946-1948 nie ograniczano się już tylko do utworzenia punktu szkolnego, ale dążono do tego, aby był on jak najwyżej zorganizowany.²

Pierwsze wzmianki dotyczące organizacji powojennego szkolnictwa w Ząbkowicach pochodzą z 1945 roku z kroniki szkoły powszechnej III stopnia - protoplasty Szkoły Podstawowej Nr 1. Dowiadujemy się z niej, że „w dniu 4 września 1945 roku w uroczysty sposób zawisła po raz pierwszy od tylu wieków nad gmachem chorągiew o barwach narodowych polskich oznajmiając wszem, że przybytek ten objęli w posiadanie wieczyste Polacy i że tu polskie dzieci zdobywać będą naukę w ojczystej mowie i wychowywać się będą na przyszłych obywateli państwa pożytecznych Ojczyźnie i Narodowi”. Rok szkolny rozpoczęto nabożeństwem, a w uroczystościach otwarcia szkoły i rozpoczęcia roku szkolnego uczestniczyli przedstawiciele władz administracji ogólnej i samorządowej: starosta, inspektor szkolny, burmistrz, wice burmistrz, kierownik Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i jego zastępca, przedstawiciele organizacji politycznych i społecznych, rodzice dzieci szkolnych i młodzież szkolna. Po odśpiewaniu „Hymnu Narodowego”, jako pierwszy przemówił kierownik szkoły obywatel Wincenty Przegrzałek, a odśpiewanie „Roty” zakończyło uroczystość. Do szkoły zapisano 175 dzieci, podzielonych w klasach I-VII, których początkowo uczyło tylko trzech, później pięciu nauczycieli. Warunki pracy były trudne klasy łączono na lekcjach z powodu ograniczeń kadrowych, a ilość uczniów sukcesywnie wzrastała, brakowało pomocy naukowych, podręczników, dzienników szkolnych a także programów nauczania. Jeszcze przed 6 grudnia, na terenie szkoły powstały drużyny – męska i żeńska Związku Harcerstwa Polskiego oraz „zuchów”. Pracownicy szkoły wraz z komitetem rodzicielskim zorganizowali okolicznościowe paczki z okazji Mikołajek, a od lutego rozpoczęto akcję dożywiania dzieci.

W dniach 1-3 maja 1946 roku obchodzono na terenie całej Polski „Święto Oświaty”, ustanowione uchwałą Rady Ministrów z dnia 22 marca 1946 roku. Natomiast rocznica Święta Zwycięstwa obchodzona była skromnie, ponieważ Władze Bezpieczeństwa i Milicji odwołały 8 maja wszelkie uroczystości – młodzież szkolna uczestniczyła w okolicznościowym nabożeństwie. Od 11 maja działało szkolne koło PCK. Pierwszy rok nauki Publiczna Szkoła Powszechna zakończyła 28 czerwca 1946 roku. Liczba uczniów wzrosła w październiku już do 603, a 10 listopada kierownikiem szkoły została Cecylia Dziedzińska. Z początkiem roku szkolnego 1947/48 liczba dzieci wzrosła do 865 i władze szkoły podjęły decyzje o podziale szkół. Rozłam nastąpił 15 października 1947 roku i z 930 uczniów utworzono: Szkołę Podstawową Nr 1 przy ul. Krzywej 5, na której czele stanął Julian Kołodziej oraz Szkołę Podstawową Nr 2 przy Placu Zgody 2 z Cecylią Dziedzińską jako kierownikiem.

Administracja oświatą, na podstawie okólnika Nr 63 z dnia 20 lipca 1948 r. w sprawie wzorów statutów organizacyjnych Biur Zarządów Miejskich (Dziennik Urzędowy

² Tamże, s.180-182.

Ministerstwa Administracji Publicznej Nr 24, poz.214 z 3 sierpnia 1948 r.), czyli sprawami dotyczącymi m.in. przedszkoli, szkolnictwa powszechnego i miejskiego, oświaty pozaszkolnej należała do Referatu Społecznego Biura Zarządu Miejskiego (§ 7.D) – względnie Referatu Oświaty dla miast ponad 25 tys. mieszkańców.

Zgodnie ze statutem organizacyjnym biura Zarządu Miejskiego w Ząbkowicach Śląskich (§ 6.1.f) sprawami oświaty zajmował się Referat Organizacyjny (uchwalony jednogłośnie na posiedzeniu Plenum M.R.N. w Ząbkowicach Śląskich w dniu 13.12.1949 r. protokół Nr 14/49).³

Szkoła Podstawowa Nr 1 w Ząbkowicach Śląskich (Szkoła Ogólnokształcąca Stopnia Podstawowego Nr 1 w Ząbkowicach Śl.), liczyła na początku roku szkolnego 1948/49 - 473 a na końcu 488 uczniów⁴, a według danych z października 1949 r. – 516, urodzonych w latach 1933-1942 (formularz sprawozdawczo-statystyczny dla Ministerstwa Oświaty i GUS na rok szkolny 1949/50). Utworzono jedenaście oddziałów (klasy od I do VII), które liczyły od 35 do 44 uczniów z terenu Ząbkowic i Sadlna. Poza kierownikiem w szkole uczyło 10 nauczycieli zatrudnionych na etacie, którzy dysponowali 21 godzinami lekcyjnymi.⁵

Oprócz religii uczono: języka polskiego, rosyjskiego, historii, geografii, biologii, fizyki, chemii, matematyki, rysunku, prac ręcznych, śpiewu, wychowania fizycznego, a w klasach VII również nauki o Polsce; po południu odbywały się zajęcia sportowe i chór.⁶

Mając na uwadze trudną sytuację materialną napływowej ludności, w szkole dbano o uczniów organizując dla nich dożywianie, na które zimą składała się zupa mięsna z chlebem oraz śniadanie złożone z kawy z chlebem (wiosną tylko kawa z chlebem), były one opłacane przez 75% uczniów a pozostałe 25 % dostawało posiłek bezpłatnie.⁷

Równie ważna była motywacja i zachęta dla pionierskiej pracy nauczycieli, co zostało wyrażone na posiedzeniu Rady Pedagogicznej z dnia 30.08.1950 r., rozpoczynającego rok szkolny 1950/51, przez kierownika szkoły, który „witając Grono, zachęcił do intensywnej pracy nad podniesieniem poziomu naukowego i ideologicznego nauczycieli i młodzieży”.⁸

Szkoła Podstawowa Nr 2 w Ząbkowicach Śl. została utworzona w budynku przy ówczesnym Placu Zgody w siedzibie komisariatu Milicji Obywatelskiej. Po przejęciu budynku przez resort oświaty przeprowadzono remont i adaptację na potrzeby szkoły. Wyposażono ją również w niezbędne pomoce dydaktyczne i pierwsi uczniowie klas I-IV mogli rozpocząć naukę 3 września 1947 roku. Klasy starsze V-VII, podjęły tu naukę od połowy października. W roku szkolnym 1948/49, w liczącej 14 oddziałów szkole uczyło się 450 dzieci.⁹

Według danych z października 1949 r. (formularz sprawozdawczo-statystyczny dla Ministerstwa Oświaty i GUS na rok szkolny 1949/50), do Szkoły Podstawowej Nr 2 w Ząbkowicach Śl. uczęszczały dzieci z Bobolic i Szklar.¹⁰ Na początku roku szkolnego 1948/49 w szkole uczyło się 480, a na końcu - 462 dzieci, a według danych z października 1949 roku – 479, urodzonych w latach 1933-1942 w jedenastu siedmioklasowych oddziałach (formularz sprawozdawczo-statystyczny dla Ministerstwa Oświaty i GUS na rok szkolny

³ Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Ząbkowickim, zespół: Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Ząbkowicach Śl., sygn.27, s.93.

⁴ AP Wr O/KZ, zespół: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śl., sygn.437, s.50.

⁵ Tamże, s.53.

⁶ Tamże, s.51.

⁷ Tamże, s.50.

⁸ Tamże, s.55.

⁹ B. Grygorowicz, *Oblicza przeszłości. Zarys dziejów Ząbkowic Śląskich w latach 1945-1948*, Ząbkowice Śl., 2007, s.92-94.

¹⁰ AP Wr O/KZ, zespół: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śl., sygn.437, s.92.

1949/50). W szkole uczyło wówczas 14 nauczycieli. Oprócz religii uczono: języka polskiego, rosyjskiego, historii, geografii, biologii, fizyki, chemii, matematyki, rysunku, prac ręcznych, śpiewu, wychowania fizycznego, a w klasach VII również nauki o Polsce; po południu odbywały się zajęcia sportowe i chór. Szkoła organizowała dożywianie uczniów, na które składało się śniadanie – kawa mleczna z bułką, 42 % dostawało posiłek bezpłatnie.¹¹

Z protokołu nr 5 z posiedzenia Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 2 z dnia 22.06.1949 r, (rok szkolny 1948/49), dowiadujemy się, że w szkole działały drużyny harcerskie i zuchowe, do których zapisanych było 120 uczniów: drużyna żeńska pomagała przy rozdawaniu śniadań, opiekowała się P.C.K. oraz cmentarzem żołnierzy radzieckich. Ponadto w ramach czynu przedstendarowego oczyszczono klomby z chwastów przy pomniku Obrońców Warszawy; drużyny brały również czynny udział w zawodach zorganizowanych przez Komendę Hufca.

Z dniem 3 września 1948 r. rozpoczęła swoją działalność Spółdzielnia Uczniowska, której członkami byli uczniowie z roku szkolnego 1947/48, a zakończyła 22 czerwca 1949 roku. W tym czasie odbyło się jedno Walne Zebranie, sześć posiedzeń Zarządu i jedno Rady Nadzorczej. Obroty spółdzielni w ciągu roku szkolnego wyniosły 229569 zł, z czego prawie 10% zysk w wysokości 18610 zł, został zdeponowany na książeczce bankowej na okres wakacji.

Natomiast w P.C.K. ogólna liczba członków wynosiła 150. Składały się na nią sekcja ratownicza i porządkowa „obsłużono około 100 uczniów i codziennie na przerwach pełniono dyżury na korytarzach i przy śniadaniach. Urządzano zabawę i przedstawienie a dochód przeznaczono na wycieczkę dla uboższej młodzieży.”¹²

Protokół nr 4 z posiedzenia Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 2 z dnia 29.04.1949 r, (rok szkolny 1948/49), informuje o organizacji obchodów uroczystości 1-szo Majowych: „Z dniem 28.04.1949 wszyscy wychowawcy przeprowadzą pogadanki o dniu 1-go Maja. W sobotę po trzech lekcjach odbędzie się uroczysta akademii w której wezmą udział wszystkie klasy. Po akademii nastąpi rozdanie cukierków przez przodownika pracy z Miejskiej Gazowni. Do wygłoszenia referatu Rada Pedagogiczna upoważniła ob. Kierownika. [...] Po przemówieniu przodownika pracy dzieci kl.I powitają go w serdecznych słowach, zaś przedstawiciele kl.VII podziękują za otrzymane dary.

W dniu 1go Maja w czasie defilady na czele szkoły idą drużyny harcerskie. Za drużynami idą zuchy, następnie idą dzieci w strojach regionalnych z czerwonymi chorągiewkami z napisem *I maj*. Będzie niesiona flaga narodowa przez harcerza najlepszego [...]. Oprócz powyższego będą niesione 4 transparenty z napisami [...]. Za flagą narodową będą szły drużyny harcerskie. Dzieci w strojach regionalnych będą tworzyły grupy: I Ślązacy, II Krakowiacy, III Kujawiacy, IV Górale. Reszta dzieci w białych bluzkach i granatowych spódnickach. Chłopcy w białych koszulkach i granatowych spodniach. Przed grupami regionalnymi idą harmoniści reprezentując poszczególne grupy.” Jako czyn 1-szo Majowy Rada Pedagogiczna uchwaliła zorganizowanie szkolnego „Koła Odbudowy Stolicy” – składka miesięczna 5 zł.¹³

Z zapisu protokołu nr 3 z posiedzenia Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 2 w Ząbkowicach Śl. z dnia 28.01.1949 r, (rok szkolny 1948/49) – dowiadujemy się, że kierownik szkoły zwrócił min. uwagę, że nauczyciele za dużo zwalniają uczniów klas VII a i b, z ćwiczeń na lekcjach wychowania fizycznego „a zwłaszcza dziewczynek. Chłopcy na zajęciach praktycznych nie są zmuszani do przynoszenia materiałów i często siedzą beczynn timer. Należy wydać walkę tym dzieciom, które nie odrabiają lekcji”¹⁴

¹¹ Tamże, s.93-95.

¹² Tamże, s.68.

¹³ Tamże, s.72-73.

¹⁴ Tamże, s.79.

Kolejny – szósty protokół z dnia 30.08.1949 r, (rok szkolny 1949/50) – zawiera informacje, że w szkole działały liczne organizacje społeczne i koła zainteresowań. Obok Koła Młodzieżowego P.C.K. (które zorganizowało pogadankę pt. „Higiena” przeprowadzoną przez lekarza ośrodka zdrowia oraz rozdano odzież dzieciom z biednych rodzin), biblioteki i harcerstwa (od drugiej połowy października drużyna żeńska uporządkowała pomoce do wychowania fizycznego oraz sporządziła nowe tj. woreczki, szarfy, chorągiewki), działało jeszcze Szkolne Koło Odbudowy Warszawy (przeprowadziło we wrześniu pogadanki i sprzedano znaczki na odbudowę Warszawy na sumę 2000 zł), Szkolne Koło Przyjaźni Żołnierza (wzięło czynny udział przy urządzaniu akademii upamiętniającej bitwę pod Lenino), Szkolne Koło Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (popularyzuje przyjaźń Polsko-Radziecką). To ostatnie funkcjonowało od 15 października i liczyło wówczas 331 członków. Składka członkowska wyniosła 5 zł/miesięcznie – łącznie za 3 miesiące zebrano kwotę 4965 zł., ponadto organizowano kącik Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Poniższe zestawienie przedstawia dane dotyczące zmian w liczebności członków szkolnych kół zainteresowań.

Tabela 1. Zestawienie danych dotyczących zmian w liczebności członków szkolnych kół zainteresowań.

Nazwa koła	T.P.P.R. [Szkolne Koło Przyjaźni Polsko- Radzieckiej]	T.P.Ż. [Towarzystwo Przyjaciół Żołnierzy]	S.K.O.W. [Szkolne Koło Odbudowy Warszawy]	PCK [Polski Czerwony Krzyż]
19.06.1950	349	92	224	220
15.11.1950	339	124	145	121

Źródło: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim, zespół: Starostwo Powiatowe w Żąbkowicach Śl., sygn.437.

Rada Pedagogiczna zwróciła się do Inspektoratu Szkolnego z prośbą o wyznaczenie komisji sędziowskiej, która ustala wyniki współzawodnictwa w pogłębianiu Przyjaźni Polsko-Radzieckiej między Szkołami Podstawowymi nr 1 i 2 w Żąbkowicach Śląskich. Z trudnościami organizacyjnymi borykała się natomiast spółdzielnia uczniowska, do której deklaracje członkowskie złożyła dotychczas tylko jedna klasa i w związku z tym nie spełniała swoich zadań.

Kierownik szkoły zaapelował do grona nauczycielskiego, aby „uaktywnić organizacje uczniowskie. Dzieci należy często odpytywać ażeby dany materiał dobrze utrwalić. Pytać nie należy zawsze dzieci zdolne ale słabsze żeby je podciągnąć do poziomu innych. Leniwe należy zmusić do pracy. Największy nacisk położyć na ortografię i gramatykę.” A tymczasem sami nauczyciele skarżyli się na brak programów nauczania i podręczników; obowiązkowe było również ideologiczne dokształcanie nauczycieli (Protokół nr 7 z posiedzenia Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 2 w Żąbkowicach Śl. z dnia 18.11.1949 r.,; rok szkolny 1949/50).¹⁵

Obywatel Klepacki, zwracał również uwagę na braki dzieci w znajomości języka polskiego: „Wszyscy wydajemy walkę nieortograficznemu pisaniu.” W celu podniesienia poziomu nauczania i wyeliminowania popełniania błędów ortograficznych zwiększono ilość godzin języka polskiego tygodniowo, zalecił również częściej sprawdzać zeszyty. W odniesieniu do nauczania matematyki, to od III klasy należało dzieci zaznajamiać z elementami geometrii i ćwiczyć rozwiązywanie zadań tekstowych. PCK oraz Szkolne Koło Odbudowy Warszawy i Szkolne Koło Przyjaźni Żołnierza powinny natomiast przejawiać większą aktywność.

¹⁵ Tamże, s.82-89.

Ówczesny program nauczania był prosty i opierał się na podstawowych priorytetach, odpowiadając rzeczywistym potrzebom. Chociaż grono nauczycielskie miało problemy z jego realizacją z powodu braku podręczników, to kierownik starając się rozwiązywać wszystkie trudności, na pytanie jednego z nauczycieli „w jaki sposób można realizować tematykę jeżeli tematyka w programach nie zgadza się z podręcznikiem” – w odpowiedzi polecił zrealizować tematykę, jaką podaje program na podstawie innych pism np. „Płomyk” lub „Iskierka”. Ponieważ część dzieci spóźniała się nagminnie – zalecił zaprowadzić dzienniki, w których wpisywane będą nieobecności uczniów i zaniedbania w nauce.¹⁶

Do licznych szkolnych problemów zaliczały się również te wychowawcze. Z protokołu nr 3 z posiedzenia Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 2 z dnia 15.11.1950 r., (rok szkolny 1950/51), dowiadujemy się, że zauważono „duże antagonizmy między chłopcami a dziewczętami. U chłopców zauważono gruboskórność w stosunku do dziewcząt”. W celu poprawy wyników nauczania, organizowano zespołowe nauczanie dzieci w domach. Pomysł był dobry również dlatego, że ilość podręczników była niewystarczająca. Jednak pojawiły się trudności w związku z dużą rozpiętością poziomu umysłowego, nieobecności uczniów z powodu choroby a ponadto w pracy tej przeszkadzali też sami rodzice. Próby poprawy sytuacji poprzez „oddziaływanie na ambicję” nie dawały rezultatów w odniesieniu do najtrudniejszych uczniów. Ponadto frekwencję w szkole psuły dzieci rolników, ponieważ zabierane były do prac w gospodarstwie a poziom nauczania zaniżały dzieci nowoprzybyłe.¹⁷ Kierownik Klepacki oceniał stan wychowawczy szkoły na należyтым poziomie – nauczyciele realizowali w praktyce nauczania i wychowania materialistyczny pogląd na świat, apelował do nauczycieli aby zdobyta wiedza marksistowska była stosowana w praktyce. Poziom naukowy uważał jednak za niezadowalający i jako przyczynę podawał absencję chorobową nauczycieli.¹⁸

W przedwakacyjnym zebraniu Rady Pedagogicznej (protokół nr 11 z posiedzenia Rady Pedagogicznej Szkoły Podstawowej nr 2 z dnia 19.06.1950 r., rok szkolny 1949/50), wyrażono opinię, że „Ogólny poziom wychowawczy, ideologiczny i przedmiotowy jest dobry. Wychowanie ideologiczne zaznacza się i uwidacznia w różnych imprezach, uroczystościach, akademiach. Widoczna jest też wśród dzieci pewność i zespołowość. [...] szkoła została wyróżniona przez pierwszego sekretarza Powiatowego Komitetu P.Z.P.R. przez starostę ob. Dzierżyńskiego i przewodniczącego P.R.N. Wszystkie organizacje uczniowskie w II okresie wykazały więcej aktywności. [...] Dużo pracy i poświęcenia oddał Komitet Radziecki przy dożywianiu dzieci. Staraniem Komitetu Radzieckiego zakupiono [...] aparat radiowy [...] Kierownik Szkoły przypomina, by nauczycielstwo w czasie wakacji dalej samodzielnie szkoliło się ideologicznie.”¹⁹

Numeracja miejskich szkół podstawowych na przestrzeni lat ulegała zmianie, co można zauważyć na przykładzie mieszczącej się w budynku szkoły ogólnokształcącej przy ul. Bohaterów Getta, która rozpoczynając swoją działalność z dniem 1 września 1952 r. nosiła miano Szkoły Podstawowej nr 3 w Ząbkowicach Śląskich. W organizacji szkoły pomagał Komitet Organizacyjny Szkół Towarzystwa Przyjaciół Dzieci (Powiatowy Oddział TPD w Ząbkowicach Śl.) przeprowadzając remonty sal oraz pomagając w transporcie „urządzeń szkolnych z terenu powiatu”.²⁰

¹⁶ Tamże, s.91.

¹⁷ Tamże, s.101-102.

¹⁸ Tamże, s.104.

¹⁹ Tamże, s.114-115.

²⁰ AP Wr O/KZ, zespół: Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Ząbkowicach Śl., sygn.350, s.93

Ze sprawozdania z wizytacji szkoły przeprowadzonej w dniu 16.10.1952 r. przez Wydział Oświaty PPRN, dowiadujemy się że szkoła rozpoczęła swoją działalność z liczbą 230 uczniów i 7 etatami dla nauczycieli. Mieściła się na parterze w budynku szkoły ogólnokształcącej stopnia licealnego w Ząbkowicach Śl., w 7 salach lekcyjnych i korzystała z auli i sali gimnastycznej liceum a także z gabinetów fizyczno-chemicznego oraz przyrodniczego, ze względu na brak własnych pomocy naukowych. Jako p.o. kierownika szkołę prowadziła początkowo Anna Masełko, a później funkcję kierownika sprawował Ryszard Zakrzacki. W szkole zorganizowano świetlicę z dożywianiem, z której korzystało 70 dzieci.²¹ Wnioski z wizytacji były pozytywne: stwierdzono że pod względem wychowawczym szkoła „nie budzi specjalnych zastrzeżeń i tak ze strony kierownictwa jak i grona widać troskę o postawienie wychowania na odpowiednim poziomie”, zorganizowano ponadto drużynę harcerską.²²

W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie liczby uczniów przewidzianych w projektach organizacyjnych trzech szkół w okresie od 1949 do 1958 roku.

Tabela 2. Zestawienie liczby uczniów przewidzianych w projektach organizacyjnych trzech szkół w okresie od 1949 do 1958 roku.

Nazwa szkoły	Szkoła Podstawowa nr 1 w Ząbkowicach Śl. Szkoła Ogólnokształcąca Stopnia Podstawowego nr 1 w Ząbkowicach Śl.; (Publiczna Szkoła Powszechna Nr 1 w Ząbkowicach Śl.)	Szkoła Podstawowa nr 2 w Ząbkowicach Śl. Publiczna Szkoła Powszechna Nr 2 w Ząbkowicach Śl.	Szkoła Podstawowa nr 3 w Ząbkowicach Śl. Szkoła Ogólnokształcąca Stopnia Podstawowego nr 3 w Ząbkowicach Śl.
Rok szkolny			
1949/50	481	476	-
1953/54	-	368	256
1954/55	557	490	279
1955/56	568	605	278
1957/58	714	565	271

Źródło: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Ząbkowickim, zespół: Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Ząbkowicach Śl., sygn.350.

Przyglądając się danym zawartym w powyższej tabeli widzimy, że w okresie od 1949 do 1956 roku we wszystkich placówkach liczebność wzrosła - w szkołach nr 1 i 2 nawet o ponad stu uczniów. Dynamiczny przyrost wychowanków nie dotyczył tylko szkoły nr 3, gdzie ich liczba utrzymywała się na poziomie od 256 do 279. W roku szkolnym 1957/1958 przybyło natomiast dzieci tylko w szkole nr 1, a w szkołach nr 2 i 3 liczba uczniów nieznacznie spadła.

Swoją organizację w mieście posiadali również nauczyciele. Funkcjonował tu Związek Nauczycielstwa Polskiego Oddział Powiatowy w Ząbkowicach, który po raz pierwszy zebrał się 20.10.1945 r. Członkiem pełniącym funkcję sekretarza, a od roku 1950 również prezesa - był Julian Kołodziej.²³ Ogniska ZNP mieściły się w szkołach podstawowych: Nr 1, przy ul.Krzywej 5 oraz Nr 2, na pl. Rozenbergów (według informacji z 1958 r.).²⁴

Fragment rezolucji zawartej w protokole z posiedzenia Zarządu Oddziału Powiatowego Z.N.P. w Ząbkowicach Śląskich z dnia 23.11.1948 r. głosił, że: „Dziecko jest wspólnym dobrem wszystkich obywateli, całego narodu i państwa. Polska potrafi się zaopiekować każdym

²¹ Tamże, s.94

²² Tamże, s.96

²³ Archiwum Państwowe we Wrocławiu, zespół: Związek Nauczycielstwa Polskiego Zarząd Okręgu we Wrocławiu, sygn.61, s.1, 31.

²⁴ Tamże, sygn.264, s.14.

dzieckiem zapewniając mu warunki normalnego rozwoju. W Polsce dziecko ma rodzinę, szkołę, warunki higieniczne-zdrowotne. Sieroty są otoczone specjalną opieką [...]”²⁵

Od marca 1948 r. powstał Referat Kobiety przy Oddziale Powiatowym Z.N.P. w Ząbkowicach Śl., w którym swoją reprezentację miały m.in.: Szkoła Żydowska, Szkoła Nr 1 i Nr 2.²⁶

Wśród różnorodnych dokumentów, na podstawie których powstało niniejsze opracowanie natrafiłam tylko na dwie wzmianki potwierdzające istnienie w Ząbkowicach Śl. (choćby tylko w krótkim powojennym okresie) Społecznej Żydowskiej Szkoły Powszechnej. O pierwszej wspominam powyżej, a z kolejnej – z grudnia 1948 r. (pochodzącej z akt Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śl., sygn.437, (str.64-65) dowiadujemy się, że mieściła się przy ul.Konopnickiej 14.

W sprawozdaniu Kuratora Okręgu Szkolnego Wrocławskiego z 10 marca 1948 r. ze stanu i organizacji szkolnictwa w okresie od kwietnia 1945 do lutego 1948 roku, wspomniane są trudności, z którymi spotykali się pierwsi organizatorzy szkolnictwa: „brak wykwalifikowanych, a nawet niewykwalifikowanych ludzi w administracji, brak nauczycieli i wychowawców oraz nigdzie nie spotykana różnorodność materiału młodzieżowego, zniszczone budynki szkolne, brak pomocy naukowych, w szczególności zupełny brak polskiej książki i polskiego podręcznika.” Jako jedno z głównych zadań do wykonania wskazuje się „walkę z analfabetyzmem jako zjawiskiem niesłychanie niepokojącym w obliczu zaszytych [zachodzących] przeobrażeń polityczno-społecznych.”²⁷

Z akt Związku Nauczycielstwa Polskiego Zarząd Okręgu we Wrocławiu, dowiadujemy się również, że świadczenia samorządu powiatu ząbkowickiego na rzecz szkolnictwa w 1947 r. wynosiły 7% z ogólnej sumy budżetu. Łącznie w powiecie zatrudniano wówczas 178 nauczycieli.²⁸ A według danych z 01.10.1947 r., przeciętnie na jednego nauczyciela w powiecie ząbkowickim przypadało 42 uczniów (dla porównania w pozostałych powiatach województwa wrocławskiego od 32 do 54).²⁹

Tabela 3. Zakres szkolnych obwodów.

Nazwa szkoły (obwód szkolny)	Szkoła Podstawowa nr 1 w Ząbkowicach Śl. (obwód nr 1)	Szkoła Podstawowa nr 2 w Ząbkowicach Śl. (obwód nr 2)	Szkoła Podstawowa nr 3 w Ząbkowicach Śl. (obwód nr 3)
Data ustalenia obwodu			
wg projektu organizacyjnego szkoły na rok szkolny 1949/1950	Ząbkowice Śl., Sadlno, Strąkowa, Tarnów	Jaworek, Kalina, Szklary	-
28.03.1951	Miejscowość Ząbkowice Śl. (część połud.-wschod. i Sadlno); Tarnów, Strąkowa	Miejscowość Ząbkowice Śl. (część półn.-wschodnia, Jaworek); Bobolice, Szklary, Srebrna Góra, Strąkowa	Miejscowość Ząbkowice Śl. (część pd-zach.), Olbrachcice (rok 1952)
01.08.1959	Miejscowość Ząbkowice Śl., ulice: Ziębicka, Pl.15-Grudnia, Świerczewskiego, Dolnośląska, Reymonta, Staszica, Lipowa, Zielona, Powst. Warszawy, Wojciecha, Botwina,	Miejscowość Ząbkowice Śl., ulice: Aliantów, Bohaterów Getta, Batalionów Chł., Cmentarna, Grunwaldzka, Kościuszki, Konopnickiej, Krótka, Kolejowa, Legnicka, Mickiewicza,	Sadlno i ulice: Proletariaczyków, Partyzantów, Kłodzka, Kamieniecka, Bolesława Chrobrego, Szpitalna, oraz dzieci uczęszczające do klasy V, VI i VII z Tarnowa i Strąkowej

²⁵ Tamże, sygn.61, s.9.

²⁶ Tamże, sygn.61, s.11.

²⁷ Tamże, sygn.I/39, s.1-3

²⁸ Tamże, s.9

²⁹ Tamże, s.19

	Poprzeczna, Długa, Szkolna, Żwirki i Wigury, Orkana, Asnyka, Matejki, Zacisze, Żeromskiego, Głowackiego, Kusocińskiego, Ciasna, Krzywa	1-go Maja, Niepodległości, Prusa, Rozenbergów, Strażacka, Sienkiewicza, Słowackiego, Wrocławska, Wolności, Waryńskiego, Traugutta i Młynarska oraz dzieci uczęszczające do klasy V, VI i VII ze Szkoły w Jaworku	
--	--	--	--

Źródło: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim, zespół: Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Żąbkowicach Śl., sygn.350.

Opisując szkoły podstawowe, nie można pominąć Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Podstawowej dla Pracujących w Żąbkowicach Śl. (Szkoła Podstawowa dla Dorosłych (Pracujących) w Żąbkowicach Śląskich), która rozpoczęła swoją działalność z początkiem roku szkolnego 1959/60. Lekcje prowadzono w lokalu Szkoły Podstawowej nr 2 od godz. 16-tej do godz. 20-tej w poniedziałki, wtorki, czwartki, piątki. Kierownikiem była Wanda Rynkowa. Nauka odbywa się w klasyfikacji rocznej i semestralnej, w klasach od V-VII i uczono tu następujących przedmiotów: język polski, matematyka, historia z wiadomościami o Polsce i świecie współczesnym, biologia, geografia, fizyka z astronomią, chemia i rysunek techniczny. Liczebność placówki przedstawiają poniższe dane:

-w roku szkolnym 1959/60 zapisanych było 87 uczniów, uczyło 8 nauczycieli - dane z 11.1959 r.;

-w roku szkolnym 1960/61 zapisanych było 96 uczniów, uczyło 7 nauczycieli - dane z 08.10.1960 r.;

-w roku szkolnym 1960/61 zapisanych było 128 uczniów, uczyło 7 nauczycieli - dane z 07.03.1961 r.³⁰

Z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Dzieci uruchomiono w 1960 roku nową placówkę oświatową - Szkołę Podstawową nr 4 w Żąbkowicach Śląskich³¹ i tak wyłonił się obraz czterech szkół podstawowych. Informacje dotyczące ich organizacji w latach 1974-1984, zebrane w postaci sumarycznego zestawienia przedstawia poniższa tabela, opracowana na podstawie danych ze sprawozdań statystycznych.

Tabela 4. Zestawienie dotyczące organizacji szkół podstawowych w Żąbkowicach Śl. w latach 1974-1984, opracowane na podstawie danych ze sprawozdań statystycznych.

	Szkoła Podstawowa nr 1 im. T.Kościuszki w Żąbkowicach Śl. Ul.Krzywa 9	Zbiorecza Szkoła Gminna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marii Skłodowskiej- Curie w Żąbkowicach Śl. Pl. Rozenbergów 1	Szkoła Podstawowa nr 3 im.gen.K.Świerczewskiego w Żąbkowicach Śl. (patron – 1975 r.) Ul. Okrana 32	Szkoła Podstawowa nr 4 im. Wandy Wasilewskiej w Żąbkowicach Śl. Ul. Ziębicka 34 od 1980 r . ul.Kamieniecka 1
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1974/75 - stan na dzień 20.09.1974 r.				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	25 (20)	35 (27)	31 (24)	12 (10)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	5	-	-
Liczba uczniów	621	741	860	298
Liczba oddziałów	20	31	26	10
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1973/74	642	808	829	299

³⁰ AP W r O/KZ, PPRN i UP w Żąbkowicach Śl., sygn.354, s.233-234

³¹ Monografia Szkoły Podstawowej nr 3 w Żąbkowicach Śl., opracowana przez mgr Jadwigę Szymanowską,

Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	6 (w tym 2 bez uzasadnionej przyczyny)	10 (w tym 4 bez uzasadnionej przyczyny)	-	3 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1975/76 - stan na dzień 20.09.1975 r.				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	24 (19)	36 (29)	33 (24)	15 (13)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	6	-	-
Liczba uczniów	593	758	904	297
Liczba oddziałów	20	30	27	11
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1974/75	618	732	864	300
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	2 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	-	1 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	3 (w tym 3 bez uzasadnionej przyczyny)
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1976/77 - stan na dzień 20.09.1976 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	24 (19)	39 (34)	36 (29)	14 (8)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	6	-	-
Liczba uczniów	588	695	922	263
Liczba oddziałów	20	32	28	9
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1975/76	585	735	901	294
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	1 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	1 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	1 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	2 (w tym 2 bez uzasadnionej przyczyny)
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1977/78 - stan na dzień 20.09.1977 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	23 (16)	36 (31)	31 (26)	13 (11)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	7	-	-
Liczba uczniów	574	751	942	299
Liczba oddziałów	18	33	29	10
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1976/77	576	780	917	373
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	-	2 (w tym 2 bez uzasadnionej przyczyny)	1 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	2 (w tym 2 bez uzasadnionej przyczyny)
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1978/79 - stan na dzień 20.09.1978 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	22 (16)	34 (29)	37 (30)	15 (11)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	5	-	-
Liczba uczniów	560	641	951	337
Liczba oddziałów	18	27	30	12
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1977/78	562	735	938	299
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	3 (w tym 3 bez uzasadnionej przyczyny)	-	2 (z uzasadnionej przyczyny)	1 (z uzasadnionej przyczyny)
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1979/80 - stan na dzień 20.09.1979 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	24 (18)	31 (26)	35 (30)	15 (12)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	4	-	-
Liczba uczniów	583	627	947	360
Liczba oddziałów	20	30	30	13
Liczba uczniów w końcu roku szk. 1978/79	548	614	942	337

Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	1 (w tym 1 bez uzasadnionej przyczyny)	-	1 (z uzasadnionej przyczyny)	-
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1980/81 - stan na dzień 20.09.1980 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	29 (22)	41 (30)	37 (31)	16 (14)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	5	-	-
Liczba uczniów	583	683	954	354
Liczba oddziałów	21	34	30	13
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1979/80	582	709	947	363
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	-	1 (z uzasadnionej przyczyny)	-	-
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1981/82 - stan na dzień 21.09.1981 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	23 (17)	20 (16)	36 (31)	21 (18)
Liczba szkolnych punktów filialnych	-	6	-	-
Liczba uczniów	561	444	913	412
Liczba oddziałów	18	15	29	15
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1980/81	547	425	949	342
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	1 (z uzasadnionej przyczyny)	2 (w tym 2 bez uzasadnionej przyczyny)	2 (z uzasadnionej przyczyny)	-
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1982/83 - stan na dzień 20.09.1982 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	28 (21)	24 (21)	37 (30)	22 (19)
Punkty filialne	-	6	-	1
Liczba uczniów	583	430	889	468
Liczba oddziałów	21	16	28	17
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1981/82	559	435	913	411
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	-	-	1 (z uzasadnionej przyczyny)	1 (z uzasadnionej przyczyny)
Dane wg sprawozdania w roku szkolnym 1983/84 - stan na dzień 20.09.1983 r.*				
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli (w tym kobiet)	31 (25)	25 (19)	36 (30)	28 (25)
Punkty filialne	-	5	-	-
Liczba uczniów	635	445	872	550
Liczba oddziałów	24	16	27	20
Liczba uczniów w końcu roku szkolnego 1982/83	583	434	892	482
Liczba nie realizujących obowiązku szkolnego	1 (z uzasadnionej przyczyny)	1 (z uzasadnionej przyczyny)	1 (z uzasadnionej przyczyny)	1 (z uzasadnionej przyczyny)

Źródło: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim, zespół: Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Żąbkowicach Śl., sygn.373 oraz Urząd Miejski w Żąbkowicach Śl., sygn.150.

Organizację roku szkolnego 1945/1946 określała instrukcja ministra oświaty wprowadzona zarządzeniem z dnia 16 lipca 1945 roku, która zawierała wytyczne zmierzające do udogodnienia dzieciom drogi do szkoły, poprzez ulepszanie istniejących i wytyczanie nowych dróg i ścieżek, urządzenie poczekalni oraz organizację dowożenia dzieci poprzez dostosowanie sieci szkół zbiorczych do stanu dróg. Bazowała ona na wcześniejszych aktach

prawnych dotyczących realizacji obowiązku szkolnego: dekrete z roku 1919 o obowiązku szkolnym, który ustalał go na okres tzw. „wieku szkolnego” - od 7 roku życia do ukończenia szkoły podstawowej lub w przypadku jej nieukończenia do końca roku szkolnego, w którym dziecko kończyło 14 lat, wprowadzał również środki administracyjne do jego egzekwowania i nakładał na gminy obowiązek zakładania i utrzymania szkół. Natomiast ustawa z dnia 11 marca 1932 roku o ustroju szkolnictwa zwalniała od obowiązku szkolnego dzieci, które mieszkały w odległości ponad 3 km od szkoły lub których mieszkanie oddzielone było naturalną przeszkodą. Odmienne rozwiązanie tej kwestii regulował dekret z dnia 23 listopada 1945 roku o organizacji szkolnictwa w okresie przejściowym, który wydłużał drogę do szkoły do 4 km dla uczniów klas od V wzwyż. Istotny w realizacji obowiązku szkolnego był kolejny dekret z 23 marca 1956 roku o obowiązku szkolnym, który określał jego trwanie do ukończenia 7 klas lub do lat 16. Precyzował on również, co oznaczało wypełnianie obowiązku szkolnego, które miało polegać nie tylko na regularnym uczęszczaniu do szkoły, ale także na sumiennym udziale w nauce i innych zajęciach szkolnych. Natomiast ustawa z 15 lipca 1961 roku o rozwoju systemu oświaty i wychowania, wprowadzając 8-klasową szkołę podstawową przedłużała trwanie obowiązku szkolnego do lat 17.³² Według danych z zestawienia dotyczącego realizacji obowiązku szkolnego w poszczególnych powiatach Dolnego Śląska, dowiadujemy się, że w październiku 1945 roku odsetek dzieci uczących się w szkołach powszechnych powiatu ząbkowickiego wynosił 78%, a w roku 1950 już 99,4%.³³ Jak widać na przykładzie informacji zawartych w tabeli 4, w latach 1974-1983 sytuacja w ząbkowickich szkołach podstawowych nie uległa pogorszeniu i liczba dzieci nie realizujących obowiązku szkolnego wahała się od 10 w roku 1974 do 1 w roku 1983, zdarzały się również lata, w których obowiązek szkolny w poszczególnych placówkach realizowało 100% dzieci.

Wspomniany dekret z 1919 roku zawierał generalne założenie, że sieć szkół podstawowych ma być tak nasycona punktami szkolnymi, aby wszystkie dzieci w wieku szkolnym mogły korzystać z nauki. Placówka mogła być jednak utworzona w miejscowości, w której liczba dzieci w wieku 7-14 lat wynosiła minimum po 40 w ciągu trzech kolejno następujących po sobie lat.³⁴ Norma w zakresie liczby dzieci niezbędnej do tworzenia nowych obwodów szkolnych została obniżona z 40 do 30 na terenie kraju, a na Ziemiach Odzyskanych nawet do 20 dzieci, w instrukcji Ministerstwa Oświaty o organizacji roku szkolnego 1946/47. Podobna instrukcja o organizacji roku szkolnego 1950/51, przewidywała dla obwodów szkolnych obejmujących kilka miejscowości, możliwość uruchamiania tzw. klas wydzielonych dla dzieci najmłodszych, mających trudny dostęp do szkoły. W związku z tym, w razie potrzeby tworzono szkole punkty filialne, które miały wypełnić puste miejsca po zlikwidowanych szkołach o 1 nauczycielu. Pomimo ciągłych prób likwidacji szkół małych, to jednak naczelną zasadą upowszechniania szkolnictwa wymagała zbliżenia szkoły do dziecka.³⁵ W Ząbkowicach jako Zbiorcza Szkoła Gminna funkcjonowała Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marii Skłodowskiej-Curie, mieszcząca się przy Pl. Rozenbergów, która w latach 1974-1983 miała przyporządkowanych od 4-7 punktów filialnych. Instrukcja w sprawie organizacji roku szkolnego 1952/53 określała, że status szkoły zbiorczej mogły mieć placówki, w których pracowało od 4 nauczycieli, ale Ministerstwo Oświaty przez wiele lat dopuszczało możliwość spełniania funkcji szkół zbiorczych przez placówki o 3 nauczycielach, realizujące program 7 klas. Dążono jednak do stworzenia takiej sieci szkolnej,

³² Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, księgozbiór Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu, A. Smolański, *Szkolnictwo podstawowe na Dolnym Śląsku w latach 1945-1965*, Kraków, Wrocław, Warszawa, 1970, s.114-116.

³³ Tamże, s.208.

³⁴ Tamże, s.95-96.

³⁵ Tamże, s.99-100.

aby jak największa liczba szkół niepełnych została powiązana ze szkołami pełnymi zbiorczymi.³⁶

Szkołę Podstawową Nr 3 w Ząbkowicach Śl. mieszczącą się na ulicy Orkana 32, utworzono w 1965 roku w ramach ogólnopolskiej akcji Społecznego Funduszu Budowy Szkół Tysiąclecia, w wyniku której w latach 1961-1965 powstało w kraju 1417 placówek. Jej powstanie poprzedziła likwidacja w 1958 roku 11-latki i utworzenie na jej miejsce szkoły „Liceum Ogólnokształcące i Szkoła Podstawowa” oraz otwarcie w 1960 roku z inicjatywy TPD nowej placówki oświatowej – Szkoły Podstawowej nr 4.

W 1964 roku położono fundamenty pod budowę nowej „trójki”, a już w marcu 1965 roku Wydział Oświaty i Wychowania przeniósł Romana Kołodzieja na stanowisko kierownika placówki, który od tej pory nadzorował jej budowę i organizację.

W 1965 roku rozwiązano szkołę podstawową przy LO, a kadrę pedagogiczną przeniesiono do „nowej trójki”. Nowa siedziba nie była gotowa na przyjęcie uczniów z dniem 1 września i dlatego zajęcia odbywały się w godzinach popołudniowych gościnnie w Szkole Podstawowej nr 4 (klasy I-IV) i Szkole Podstawowej nr 1 (klasy V-VIII). Dzięki ogromnemu zaangażowaniu rodziców 18 października 1965 roku rozpoczęła się nauka w nowej szkole przy ul. Orkana 32.

W roku szkolnym 1965/66 w placówce w 22 oddziałach uczyło się 795 dzieci, wśród których duży procent stanowili uczniowie drugorocznicy, zaniedbani, często z rodzin wielodzietnych i zagrożonych moralnie, co znacznie utrudniło pracę w szkole i negatywnie wpłynęło na wyniki klasyfikacji.³⁷

Program reformy szkolnej (rok szkolny 1966/67), zakładał „podniesienie na wyższy poziom szkolnictwa wszystkich typów i szczebli oraz umocnienie socjalistycznego kierunku jego rozwoju”, co oznaczało modyfikację programów nauczania tak aby szkoła dawała młodzieży rzetelną, związaną z życiem wiedzę oraz umiejętność jej zastosowania w praktyce, a także podniesienie wyników nauczania. Natomiast w zakresie wychowania – wzmocnienie ideowego oddziaływania na młodzież, kształtowanie czynnej postawy wobec życia oraz przygotowanie do kontynuowania budownictwa socjalizmu w kraju.³⁸ Projekt reformy przygotowywany był od roku 1961 w pięciu fazach i został zakończony podjęciem przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej uchwały nr 236/63 w dniu 22 czerwca 1963 roku. Zgodnie z założeniami reformy, reorganizacji szkolnictwa podstawowego dokonano poprzez tworzenie nowych punktów szkolnych, podwyższanie lub obniżanie dotychczasowego stopnia organizacyjnego niektórych szkół, tym samym korygując obwody szkolne. Generalnym założeniem reformy było utworzenie sieci szkół 8-klasowych na miejscu dotychczasowej sieci szkół 7-klasowych, poprzez przystosowanie do nowych potrzeb. Znacznie został również uproszczony do dwóch, poziom organizacyjny szkół: z klasami I-IV lub I-VIII. W wyniku reformy szkolnictwa podstawowego na Dolnym Śląsku zwiększył się odsetek uczniów w szkołach pełnych - w roku szkolnym 1966/1967 pobierało w nich naukę 95% dzieci.³⁹

Unowocześnienie metod pracy pedagogicznej oraz zaangażowanie nauczycieli (organizowali bezpłatne lekcje dodatkowe) znacznie poprawiło poziom nauczania i już w

³⁶ Tamże, s.101.

³⁷ Monografia Szkoły Podstawowej nr 3 w Ząbkowicach Śl., opracowana przez mgr Jadwigę Szymanowską, s.1-4

³⁸ Tamże, s.5

³⁹ Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, księgozbiór Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu, A. Smolański, *Szkolnictwo podstawowe na Dolnym Śląsku w latach 1945-1965*, Kraków, Wrocław, Warszawa, 1970, s.112-113

roku szkolnym 1967/68 decyzją Wydziału Oświaty i Wychowania została przemianowana na szkołę wiodącą – wzorcową, która miała być otwarta dla wszystkich nauczycieli powiatu, służyć pomocą oraz wprowadzać i popularyzować nowatorstwo pedagogiczne.⁴⁰

Uczniowie osiągnęli sukcesy również poza szkołą w licznych zawodach sportowych, z których największym sukcesem było zajęcie V miejsca przez drużynę żeńską w Mistrzostwach Polski Szkół Podstawowych o puchar sportu w roku szkolnym 1977/78, ponadto konkursach (w tym również międzynarodowych), turnieju szkół miejskich o puchar inspektora i przeglądach artystycznych; byli zaangażowani w pracach społecznych i pozalekcyjnych formach zajęć.

W 1969 roku dyrektorem szkoły został Tadeusz Machnik, a rok szkolny 1972/73 zaowocował ważnymi dla szkoły wydarzeniami: nawiązano kontakt ze szkołą w Lampertswalde z NRD, który przełożył się w latach późniejszych na międzynarodową wymianę uczniów. Sukcesem sportowym było natomiast zwycięstwo drużyny „Świt” Ząbkowice Śląskie w półfinałach mistrzostw Polski w piłce ręcznej juniorek.⁴¹

Jubileusz X-lecia szkoły, który miał miejsce 5 czerwca 1975 roku, był okazją do nadania szkoły imienia gen. Karola Świerczewskiego.⁴² Wyniki w nauczaniu natomiast poprawiły się na tyle, że pod koniec roku szkolnego 1975/76 promocję uzyskało 98,9% uczniów.⁴³

Nowoczesna placówka była największą szkołą podstawową w mieście. Według danych ze sprawozdań szkolnych w roku szkolnym 1974/75 uczyło się w niej 860 uczniów, a w roku następnym już 904, natomiast na koniec roku szkolnego 1980/81, ich liczba wynosiła 949. Szkoła dominowała również pod względem oddziałów, których liczba w latach 1974-1983, wahała się pomiędzy 26 a 36. Ponadto zatrudnionych było w tym okresie od 31 do 37 nauczycieli.⁴⁴

Kolejna zmiana na stanowisku dyrektora szkoły nastąpiła w 1977 roku, kiedy to dyrektorem szkoły została Maria Majster. Szkoła przeszła też wówczas na system pracy harcerskiej – szkolna rada szczerpu harcerskiego Dywizjonu 303 i szkolna Rada Drużyny przejęły rolę samorządu.⁴⁵ W szkole dbano o stworzenie warunków do rozwoju i kształtowania różnych zainteresowań, dużą uwagę przykładano do patriotycznego wychowania na lekcjach i podczas licznych uroczystości, np. z okazji obchodów Dni Patrona, apeli i wieczernic.⁴⁶

Nie tylko „trójka” mogła poszczycić się osiągnięciami swoich uczniów. Poniższa tabela przedstawia sukcesy wychowanków z czterech miejskich podstawówek.

Tabela 5. Zestawienie dotyczące osiągnięć uczniów czterech ząbkowickich szkół podstawowych.

	Szkoła Podstawowa nr 1 im. T.Kościuszki w Ząbkowicach Śl.	Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marii Skłodowskiej- Curie w Ząbkowicach Śl.	Szkoła Podstawowa nr 3 im.gen.K.Świerczewskiego w Ząbkowicach Śl.	Szkoła Podstawowa nr 4 im. Wandy Wasilewskiej w Ząbkowicach Śl.
Dane wg informacji skierowanych do Wydziału Oświaty i Wychowania w Ząbkowicach Śl. o sukcesach uczniów opracowanych przez dyrekcje szkół z listopada 1986 roku				
Osiągnięcia sportowe, miejsce:	-III indywidualnie; -IV drużynowo w Wojewódzkim Finale w Szachach (awans do makroregionu); -IV w Finale Wojewódzkim w Wieloboju Lekkoatletycznym (awans do makroregionu) -I indywidualnie i drużynowo dziewcząt oraz chłopców w	-I indywidualnie i III w drużynowo w Wojewódzkich Biegach Przelajowych;	-IV drużyny piłkarskiej w Krajowym Halowym Turnieju Piłki Nożnej w Warszawie; -VII w Strefowych Mistrzostwach Polski w wieloboju skocznościowym oraz mistrzostwo województwa wałbrzyskiego; -II w mistrzostwach	-V w finale makroregionu w biegach przełajowych – drużyna chłopców; -II w finale Miasta i Gminy w piłce ręcznej dziewcząt; -I w mistrzostwach województwa szkół podstawowych w lekkoatletyce kl.VII-VIII dziewcząt i chłopców;

⁴⁰ Monografia Szkoły Podstawowej nr 3 w Ząbkowicach Śl., opracowana przez mgr Jadwigę Szymanowską, s.7

⁴¹ Tamże, s.12

⁴² Tamże, s.14

⁴³ Tamże, s.15

⁴⁴ AP Wr O/KZ, PPRN i UP w Ząbkowicach Śl., sygn.373 oraz UM Ząbkowice Śl., sygn.150.

⁴⁵ Monografia Szkoły Podstawowej nr 3 w Ząbkowicach Śl., opracowana przez mgr Jadwigę Szymanowską, s.17

⁴⁶ Tamże, s.25

	badmintonie; -III drużynowo dziewcząt makroregionu w badmintonie (awans do Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży);		województwa w piłce ręcznej dziewcząt; - mistrzostwo województwa w piłce nożnej chłopców; -II w Strefowych Mistrzostwach Polski w Piłce Nożnej;	-III w wojewódzkich mistrzostwach lekkoatletycznych kl.V-VI -I w finale Miasta i Gminy i rejonowym dziewcząt i chłopców w wieloboju sprawnościowym; -III w finale wojewódzkim chłopców i VII dziewcząt w wieloboju sprawnościowym; -III w finale wojewódzkim wieloboju skocznościowym, szybkościowym, wytrzymałościowym i rzutowym; -III w finale wojewódzkim dziewcząt i IV chłopców w sztafecie olimpijskiej; - Złoty i brązowy medal w pchnięciu kulą na Mistrzostwach Polski Ludowych Zespołów Sportowych w Poznaniu;
Osiągnięcia przedmiotowe, miejsce:	-I w Rejonowej Olimpiadzie Języka Rosyjskiego; -I, II, III w Wojewódzkim Konkursie Języka Polskiego i Matematyki; -wyróżnienie chóru na Wojewódzkim Przeglądzie Zespołów Artystycznych;	-I w 1986 i II w 1985 r. w konkursie wojewódzkim; -I w reportażu na temat ZNP; -wyróżnienie wojewódzkie w reportażu 40 lat PCK; -wyróżnienie wojewódzkie w Ogólnopolskim Konkursie Recytatorskim; -wyróżnienie w Rejonowej Olimpiadzie Języka Rosyjskiego;	-II indywidualne w Wojewódzkim Konkursie Historycznym; -II indywidualne w Wojewódzkim Konkursie Języka Polskiego; - I w Wojewódzkim Konkursie Ortograficznym; -I w konkursie matematycznym na szczeblu Miasta i Gminy; - ... w wojewódzkim konkursie plastycznym; - wyróżnienie w krajowym konkursie na plakat; „Pozytywne skutki niepalenia -główne nagrody w konkursie Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej na komiks;	-III w II etapie Miasta i Gminy Turnieju Żywego Słowa; -IV w Rejonowym Konkursie Języka Polskiego; -I w Konkursie Plastycznym; -II w Konkursie P/poż. i P/alkoholowym; - wyróżnienie dla teatryku szkolnego w IV Przeglądzie Teatrów Amatorskich; -II i III indywidualne w Konkursie Matematycznym; -II i III indywidualne w II etapie Konkursu Ortograficznego; -II w Rejonowej Olimpiadzie Języka Rosyjskiego; -I w Konkursie Kuratorium Oświaty w Opolu „Legandy Dolnośląskie”;
ZHP, miejsce:	-II w V Turnieju Drużyn Sztandarowych Chorągwi Wałbrzyskiej; -I w biegu sprawnościowym i wieloboju ratownictwa w VIII Manewrach Techniczno-Obronnych Chorągwi Wałbrzyskiej; II w Wojewódzkim Festiwalu Piosenki Harcerskiej w kategorii solistów i zespołów	-	-	-

Źródło: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim, zespół: Urząd Miejski w Żąbkowicach Śl., sygn.138.

Decyzją nr 2/81 Kuratora Oświaty i Wychowania w Wałbrzychu z dnia 02.02.1981 r. w sprawie zawieszenia działalności Szkoły Podstawowej nr 3 w Żąbkowicach Śląskich, jako szkoły o profilu sportowym – specjalizacja piłka ręczna dziewcząt, zawieszono z dniem 02.02.1981 r. aż do odwołania realizację programu szkoły sportowej, ale ze względu na dotychczasowy dorobek szkoły w zakresie sportu, od dnia 02.02.1981 r. wprowadzono poszerzony program z wychowania fizycznego.⁴⁷

Zmiany statutowe dotyczyły również „dwójki”, ponieważ Decyzją nr 22 Kuratora Oświaty i Wychowania z dnia 15.05.1981 r. w sprawie zmiany statusu Zbiorczej Szkoły Gminnej w Żąbkowicach Śląskich, z dniem 31.08.1981 r. zniesiono status Zbiorczej Szkoły

⁴⁷ AP Wr O/KZ, Urząd Miejski w Żąbkowicach Śl., sygn.142, s.15

Gminnej w Ząbkowicach Śląskich. Zgodnie z orzeczeniem wydanym przez Urząd Wojewódzki Kuratorium Oświaty i Wychowania w Wałbrzychu z dniem 1 września 1981 r. przekształcono Zbiorczą Szkołę Gminną Nr 2 im. Marii Skłodowskiej-Curie w Ząbkowicach Śląskich na Szkołę Podstawową Nr 2 w Ząbkowicach Śląskich, do której uczęszczały dzieci do klas I-VIII z miejscowości: Ząbkowice Śląskie (z ulic: Rozenbergów, Batalionów Chł., 1-go Maja, Sienkiewicza, Cmentarna, Legnicka, Niepodległości, Kolejowa, Aliantów, Daleka, Kościuszki, Strażacka, Krótka, Młynarska, Plac Wolności, Słowackiego, Grunwaldzka, Poprzeczna, Konopnickiej, Prusa) Kluczowa, Sieroszków, Kozienice i Siodłowice oraz do klas IV-VIII, V-VIII, VII -VIII z miejscowości: Bobolice, Olbrachcice, Szklary, Brodziszów, Sulisławice. W obwodzie szkoły ustalono ponadto punkty filialne z klasami I-III dla miejscowości Olbrachcice, Brodziszów, I-IV dla Bobolic i Szklar oraz I-VI dla Sulisławic.⁴⁸

Administracją ząbkowickich szkół zajął się na dobre Miejski Zespół Ekonomiczno-Administracyjny Szkół w Ząbkowicach Śl., któremu decyzją nr 27/77 Naczelnika Miasta i Gminy w Ząbkowicach Śl. z dnia 20 maja 1977 roku w sprawie przekazania terenu państwowego zabudowanego, budynki szkół podstawowych nr 1, 2 i 4 przekazano je w użytkowanie.⁴⁹ MZEASz zakresem swojej działalności obejmował teren miasta i gminy Ząbkowice Śl. – statut oraz struktura wewnętrzna zostały zatwierdzone w dniu 04.03.1985 r. przez Naczelnika Miasta i Gminy. Dyrektora powołał Inspektor Oświaty i Wychowania, a Kuratorium przydzieliło 11 etatów. MZEASz finansowany był z budżetu i ze środków przeznaczonych na działalność szkół.⁵⁰

MZEASZ dbał o modernizację szkolnej infrastruktury. Tylko w 1984 roku w siedzibie:

- Szkoły Podstawowej Nr 1: wykonano nową instalację centralnego ogrzewania, zmodernizowano instalację elektryczną, przebudowano piwnicę dla potrzeb ZHP, wzmocniono lub wymieniono stropy, położono parkiet w sali gimnastycznej i pokoju nauczycielskim, uszczelniono okna oraz wymieniono część okien i drzwi, a także rozpoczęto przebudowę wnętrza budynku „B”;
- Szkoły Podstawowej Nr 4: przebudowano budynek gospodarczy na salę gimnastyczną, dobudowano jedną salę lekcyjną, wykonano nowy podjazd do szkoły, odmalowano wnętrza i odnowiono parkiety;
- Szkoły Podstawowej Nr 2: odmalowano salę gimnastyczną i część pomieszczeń, wykonano osłony grzejników w auli; zbudowano nowe ogrodzenie.

Z informacji opisowej dotyczącej oświaty i wychowania z 9 stycznia 1984 r. dowiadujemy się, że w mieście są cztery szkoły podstawowe sześcioklasowe: nr 1, 2, 3 i 4 oraz czteroklasowa Nr 5 z czego szkoły nr 1, 2 i 4 to szkoły zbiorcze.⁵¹

Tabela 6. Zestawienie dotyczące organizacji szkół podstawowych funkcjonujących w Ząbkowicach Śląskich z lat 1984-1986.

	Szkoła Podstawowa nr 1 im. T.Kościuszki w Ząbkowicach Śl. Ul.Krzywa 9	Zbiorcza Szkoła Gminna Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marii Skłodowskiej-Curie w Ząbkowicach Śl. Pl. Rozenbergów 1	Szkoła Podstawowa nr 3 im.gen. K.Świerczewskiego w Ząbkowicach Śl. Ul. Okrana 32	Szkoła Podstawowa nr 4 im. Wandy Wasilewskiej w Ząbkowicach Śl. Ul. Ziębicka 34 od 1980 r. ul.Kamieniecka 1	Zespół Szkół Ogólnokształcących im. Władysława Jagiełły Szkoła Podstawowa nr 5, ul. Bohaterów Getta 37
Dane wg projektu organizacji szkoły w roku szkolnym 1984/85 - stan na maj 1984 r.					
Liczba pełnozatrudnionych nauczycieli	34	33	33	35	9
Liczba uczniów	527	520	818	607	103
Liczba oddziałów	20	18	26	21	4

⁴⁸ Tamże, s.22-23

⁴⁹ AP Wr O/KZ, zespół: Rada Narodowa Miasta i Gminy w Ząbkowicach Śl., sygn.15 (2/7), s.50

⁵⁰ AP Wr O/KZ, zespół: Kuratorium Oświaty w Wałbrzychu, sygn.474, s.92

⁵¹ AP Wr O/KZ, UM w Ząbkowicach Śl., sygn.138, s.21

Dane wg projektu organizacji szkoły w roku szkolnym 1985/86 - stan na maj 1985 r.					
Liczba zatrudnionych osób	33	32	47 i 1/2	38	16
Liczba uczniów	504	552	756	652	150
Liczba oddziałów	19	20	25	22	5
Dane wg projektu organizacji szkoły w roku szkolnym 1986/87 - stan na maj 1986 r.					
Liczba zatrudnionych osób	35	36	50	36	b.d.
Liczba uczniów	529	549	722	645	b.d.
Liczba oddziałów	20	20	24	22	b.d.

Źródło: Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Kamieńcu Żąbkowickim, zespół: Urząd Miejski w Żąbkowicach Śl., sygn.143.

Zwiększająca się w mieście liczba dzieci objętych obowiązkiem nauczania wymuszała zwiększenie powierzchni budynków szkolnych. W związku z rozbudową Osiedla Słonecznego planowano powstanie tam nowej placówki, w roku 1984 zdecydowano się na rozwiązanie w postaci przejęcia budynku przy ul.Konopnickiej (Zespołu Szkół Budowlanych).⁵²

Oświata miejska podjęła również działania na rzecz poprawy dyscypliny społecznej w szkołach, m.in. poprzez przeprowadzanie okresowych analiz stanu i rozmiarów zagrożenia młodzieży demoralizacją przez powołany przez Inspektora Oświaty i Wychowania Miejski Gminny Zespół Koordynacyjny ds. Profilaktyki i Resocjalizacji. Zespół ustalił, że w roku 1986 w szkołach podstawowych było 30 uczniów niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem. Przejawami niedostosowania są najczęściej wagary, bójki, kradzieże, rzadziej ucieczki z domu i włóczęgostwo, niszczenie mienia czy picie alkoholu.⁵³

Wśród różnorodnych form aktywizacji uczniów nie zabrakło również turystyki. W tej dziedzinie w roku 1986 wyróżniały się w mieście Szkoły Podstawowe nr 1, 2 i 4 – organizowano wycieczki jedno i kilkudniowe, zarówno piesze jak i pociągowe. Aktywność sportowa uczniów związana była również ze współpracą z miejscowymi klubami sportowymi „Rolnik”, „Orzeł” i „Świt”, a szkolne koła sportowe zrzeszały w 1986 roku 430 uczniów szkół podstawowych.⁵⁴

Kuratorium Oświaty w Wałbrzychu dokonało w lutym 1988 r. oceny dorobku szkół w zakresie form i metod pracy wychowawczej, w której czytamy, że: „Złożona sytuacja społeczno-polityczna kraju na początku lat osiemdziesiątych, która zaznaczyła się negatywnie również w oświacie, zrodziła potrzebę zintensyfikowania pracy wychowawczej z dziećmi i młodzieżą szkolną. We wrześniu 1982 roku Rada Ministrów zaaprobowała projekt dokumentu, opracowanego przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania pt. „Główne kierunki i zadania w pracy wychowawczej szkół”, który określa cele wychowawcze, treści jakimi winny wypełnić się działania szkół w obrębie poszczególnych głównych zadań oraz wskazówki metodyczno-organizacyjne odnośnie realizacji założonych celów. W myśl przesłania tego dokumentu, winien on stanowić dla szkół podstawę do twórczego wypracowania własnych, odpowiednich do swych potrzeb, warunków i możliwości, programów i planów pracy a konsekwencji - w odpowiedzi własnych mikrosystemów wychowawczych.”⁵⁵

Według informacji dotyczącej działań profilaktyczno-resocjalizujących z dnia 10.03.1989 r. dowiadujemy się, że Wydział Oświaty i Wychowania w Żąbkowicach Śl. dokonywał dwukrotnie w ciągu roku szczegółowej analizy przyczyn niedostosowania społecznego. W ramach wczesnej profilaktyki upowszechniano wiedzę pedagogiczną przez uniwersytety dla rodziców oraz upowszechnianie zajęć turystycznych i rekreacyjnych. Funkcjonowały również formy opieki profilaktyczno-wychowawczej, obejmujące wszystkich

⁵² Tamże, s.76

⁵³ Tamże, s.102

⁵⁴ Tamże, s.105

⁵⁵ AP Wr O/KZ, zespół: Kuratorium Oświaty w Wałbrzychu, sygn.169, s.91-92

uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym w postaci świetlic socjoterapeutycznych i ośrodków kuratorskich (SP Nr 1 i SP Nr 3) oraz zespołów socjoterapeutycznych (SP Nr 4) – terapie prowadzone były przez Rejonową Poradnię Wychowawczo-Zawodową. Edukacja społeczno-prawna prowadzona było od kl.VII na zajęciach wiedzy o społeczeństwie (z udziałem pracowników prokuratury i MO). Dodatkową formą był udział dzieci i młodzieży w rozprawach sądowych dotyczących młodocianych.⁵⁶

Protokół przeprowadzony w Wydziale Oświaty i Wychowania w Ząbkowicach Śląskich w dniu 26.02.1986 r. przez Kuratorium Oświaty w Wałbrzychu informował o realizacji zadań w zakresie Narodowego Czynu Pomocy Szkole. W dniu 21.09.1984 r. powołano Miejsko-Gminny Komitet NCzPSz, który odbył zebrania z rodzicami we wszystkich szkołach omawiając ich potrzeby. Tematem wiodącym była budowa SP na Os. Słonecznym w Ząbkowicach (niestety nie powstała ona do dnia dzisiejszego).

Szkoły były wspomagane materialnie przez zakłady pracy. Na tym tle wyróżniał się POM Ząbkowice, SKR Ząbkowice i FAEL Ząbkowice – nie zainteresowana wsparciem szkół była natomiast „Agroma”. Natomiast rzemieślnicy za odnowienie zezwolenia na prowadzenie działalności dobrowolnie wpłacili 200 tys. na konto NCzPSz. W pomoc zaangażował się również Ząbkowicki Ośrodek Kultury organizując dyskotekę, z której dochód przeznaczono na finansowe wsparcie komitetu NCzPSz. W dniu 30.04.1985 r. wydrukowano znaczki i cegiełki na kwotę 4,5 mln. zł., wpływy z ich sprzedaży wyniosły do końca grudnia 1,465 mln zł. Stan konta NCzPSz na dzień 18.02.1986 r. wynosił 4.583.318 zł.

Ponadto z protokołu dowiadujemy się, że w ramach akcji „szklanka mleka w szkole” korzystało w 1986 r. 65% dzieci, a w SP nr 5 - 100%.⁵⁷

Najmłodszą ząbkowicką podstawówką, jest istniejąca od roku szkolnego 2002/2003 Szkoła Podstawowa Nr 2 z Oddziałami Przedszkolnymi w Ząbkowicach Śl. mieszcząca się przy ul.Piastowskiej. Na początku swojej działalności uczyło się w szkole 259 uczniów, a obecnie 170 uczniów. Mimo krótkiego okresu funkcjonowania może pochwalić się następującymi sukcesami swoich podopiecznych:

- ogólnopolski konkurs j. niemieckiego 1 w województwie/ 5 w Polsce;

- laureaci międzynarodowych konkursów matematycznych kangur;

- 4 miejsce w Finale Dolnośląskim Igrzysk Młodzieży Szkolnej w Narciarstwie Alpejskim;

Ponadto w generalnej klasyfikacji sportowej w powiecie za lata 2003-2006 zajęła 2 miejsce.

Placówka słynie także ze swojej gościnności: 3 razy szkołę odwiedził Biskup Ignacy Dec, mistrz olimpijski Paweł Nastula oraz posłowie i senatorzy RP.

Szkoła współpracuje ze wszystkimi instytucjami w powiecie, a w szczególności: parafią PWNSPJ, ZOK-iem, Biblioteką Publiczną, ze szkołami z gminy i powiatu, Sanepidem, Komendą Powiatową Policji, Radą Osiedla Pallotyńskiego, Klubami Sportowymi KS Orzeł, Karate Kyokushin, Karate Shotoka i Barys.⁵⁸

Wspomniana szkoła powstała w oparciu o ustawę z dnia 8 stycznia 1999 roku, zawierającą przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego. Nowe podstawy prawne zakładały tworzenie i funkcjonowanie sześciolletnich szkół podstawowych i trzyletnich gimnazjów, które weszły w życie z dniem 1 września zmieniając dotychczasową organizację systemu szkolnictwa podstawowego w całym kraju.⁵⁹ Wynikiem reformy było również przeniesienie w roku 1999, ośmiu oddziałów Szkoły Podstawowej Nr 4 do placówki przy ul.Powstańców Warszawy (gdzie otwarto Gimnazjum Nr 1), które zostały wygaszone do roku 2001, podobnie jak klasy Szkoły Podstawowej Nr 2, na której miejscu utworzono Gimnazjum Nr 2.

⁵⁶ Tamże, sygn.230, s.170-173

⁵⁷ AP Wr O/KZ, zespół: Kuratorium Oświaty w Wałbrzychu, sygn.474, s.89-92

⁵⁸ Informacja opracowana przez Dyrektora Szkoły Jarosława Machnika.

⁵⁹ Dz.U. 1999, Nr. 12, poz.96.

Opisując ząbkowickie szkoły podstawowe musimy pamiętać również o Szkole Podstawowej Specjalnej w Ząbkowicach Śląskich. Jest to placówka działająca w ramach jednostki złożonej Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego im. Janusza Korczaka w Ząbkowicach Śląskich, który mieści się przy ul. Proletariaczyków 9. Początki działalności szkoły podstawowej specjalnej związane są z Państwowym Zakładem Wychowawczym dla dzieci upośledzonych, który powstał 1 września 1959 roku, z przekształcenia działającego od 1947 roku Państwowego Domu Dziecka mieszczącego się w zabudowaniach dawnej szkoły boromeuszek. Początkowo utworzono tu pięć oddziałów, do których uczęszczało 80 dzieci. Od września 1972 r. otworzono tu również Zasadniczą Szkołę Zawodową o kierunku monter podzespołów elektrotechnicznych, a placówka otrzymała nazwę Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Od 1999 r. działa tu także Gimnazjum.⁶⁰

Z projektów organizacyjnych szkoły dowiadujemy się, że w końcu roku szkolnego 1981/82 placówka liczyła 6 oddziałów i 107 uczniów⁶¹, w maju 1985 roku: 8 oddziałów i 106 uczniów, w roku szkolnym 1985/86: 106 uczniów, 10 oddziałów⁶², a dla porównania w roku 2009 w skład szkoły podstawowej wchodziły trzy oddziały, w których uczyło się 37 uczniów. Obecnie SOSW oferuje kształcenie specjalne dla uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym. W budynku Ośrodka znajdują się Grupy Wychowawcze dla dzieci i młodzieży, które dysponują bazą noclegową w liczbie 50 miejsc i stołówka. Ośrodek zapewnia opiekę medyczną, posiada zaplecze i bazę rekreacyjno-sportową, w skład której wchodzi: biblioteka z bogatą ofertą książek i czasopism, sala audio-video, sala gimnastyczna, 2 sale komputerowe z dostępem do internetu, sala terapii indywidualnej wyposażona w sprzęt rehabilitacyjny, aula, świetlica dla dojeżdżających dzieci, świetlica grupowa, boisko sportowe. Nad opieką i edukacją dzieci czuwa wysoko wykwalifikowana kadra, którą stanowią pedagodzy specjaliści, rewalidatorzy, psycholog, logopeda, specjaliści z zakresu wychowania prorodzinnego i prozdrowotnego, resocjalizacji, terapii zajęciowej z dziećmi zaburzonymi psychicznie.⁶³

Do roku 2015 „przetrwały” w Ząbkowicach Śląskich cztery szkoły podstawowe: Szkoła Podstawowa Nr 1 im. Tadeusza Kościuszki przy ul. Krzywej 9, Szkoła Podstawowa Nr 2 z Oddziałami Przedszkolnymi przy ul. Piastowskiej, Szkoła Podstawowa nr 3 im. Mikołaja Kopernika przy ul. Orkana 32 oraz Szkoła Podstawowa Specjalna przy ul. Proletariaczyków 9. W Szkole Podstawowej nr 1 najszybciej po wojnie wznowiono naukę. Miała ona również tradycje przedwojenne, podobnie jak Szkoła Specjalna. W murach dawnej „dwójki” na Placu Strażackim funkcjonuje obecnie gimnazjum. Ponadto w mieście prężnie i nieprzerwanie od 1965 roku działa „trójka” przy ul. Orkana i najmłodsza stażem obecna „dwójka”. Reorganizacje i likwidacje szkół wymusił niż demograficzny. Nie świadczy to jednak, że jakość świadczonych usług edukacyjnych jest niska – wręcz przeciwnie - jest obecnie na wysokim poziomie. Oferta edukacyjna jest sukcesywnie podnoszona i rozszerzana oraz dostosowywana do potrzeb wynikających z rosnących wymagań ze strony klientów szkoły, a organizacja sieci szkół zapewnia zaspokojenie potrzeb edukacyjnych środowiska. Życie większości mieszkańców miasta nadal związane jest z życiem szkolnym poprzez dzieci, wnuki i własne wspomnienia.

⁶⁰ <http://sosw.strefa.pl>, Opracowano na podstawie: M. Dziedzic, J. Organiściak "Ząbkowickie opowieści", Ząbkowice Śl. 2000

⁶¹ APWr O/KZ, Urząd Miejski w Ząbkowicach Śl., sygn.142, s.73-74;

⁶² Tamże, sygn.143, s.94

⁶³ <http://sosw.strefa.pl>